

ความเป็นธรรมในการเข้าถึงและการรับประโยชน์จากแหล่งเงินทุน ในชุมชนของผู้ด้อยโอกาสเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต กรณีศึกษาอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

สิริยา รัตนช่วย*

โกวิทย์ พวงงาม**

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงและรับประโยชน์จากแหล่งเงินทุนในชุมชนและปัจจัยที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาส โดยเลือกเอาอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ขึ้นมาเป็นกรณีศึกษา ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย ทั้งการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต

ผลการศึกษาพบว่า แหล่งเงินทุนในชุมชนได้พยายามสร้างให้เกิดความเป็นธรรมในกระบวนการดำเนินงาน โดยแนวทางการสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงและการรับประโยชน์จากแหล่งเงินทุนในชุมชนจะสัมพันธ์กับ การเข้าถึงข้อมูลอย่างเป็นธรรม การเปิดโอกาสอย่างเท่าเทียม และจริยธรรมส่วนบุคคล ส่วนปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกี่ยวข้องกับการจัดการตนเองของผู้ด้อยโอกาสและการบริหารจัดการของแหล่งเงินทุน

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา คือ 1) ข้อเสนอแนะในการสร้างความเป็นธรรมนั้น แหล่งเงินทุนควรมีการเปิดโอกาสการรับรู้ข้อมูล การเข้าถึงบริการ และการรับประโยชน์ให้ครอบคลุมถึงผู้ด้อยโอกาส 2) ข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น แหล่งเงินทุนควรส่งเสริมการนำเงินทุนไปใช้เพื่อการพัฒนาอาชีพ 3) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ภาครัฐควรจัดทำแผนที่นำทางในการสร้างความเป็นธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับชาติ

คำสำคัญ: ความเป็นธรรม/ คุณภาพชีวิต/ แหล่งเงินทุนในชุมชน/ ผู้ด้อยโอกาส

* นักศึกษาระดับปริญญาเอก, สาขาบริหารสังคม, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

** รองศาสตราจารย์ ดร., คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

Fairness in Accessing Community Funds of the Disadvantaged groups for Quality of Life: A Study in Cha-uat District, Nakhon Si Thammarat Province

Siriya Rattanachuarya*

Kowit Puangngam**

Abstract

The main purpose of this research is to study the ways of fairness in accessing community funds and explore quality of life factors for the disadvantaged by selected Cha-uat District, Nakhon Si Thammarat Province as a case study. The study employs qualitative methods such as documentary, In-depth Interview and observation.

The findings reveal that community funds had tried to set up fairness in processing. So the ways of fairness in accessing community funds are related to fairness in accessing information, fair equality of opportunity and morality of person. Moreover, quality of life factors are associated with self-management of the disadvantaged and community funds management.

For recommendations from this study are: 1) the recommendation for fairness, community funds should give any opportunities for accessing information, services and gaining benefits throughout the disadvantaged. 2) The recommendation for quality of life, supporting community funds to improve professional. 3) The recommendation for policy, government sector should rearrange in National Roadmap about quality of life in fairness.

Keywords: Fairness/ Quality of Life/ Community Funds/ Disadvantaged Groups

* Ph.D Student (Social Administration), Faculty of Social Administration, Thammasat University.

** Associate Professor, Dr., Faculty of Social Administration, Thammasat University, Advisor.

บทนำ

ในช่วงที่กระแสการพัฒนาแบบทันสมัย (modernization) เข้ามาสู่ประชาคมโลก เพื่อให้ทันกับกระแสนิยมในระดับสากลนั้น ประเทศไทยจึงเร่งขยายการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญทำให้โครงสร้างพื้นฐานได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว แต่ในอีกมิติหนึ่งของการพัฒนาได้ทิ้งร่องรอยแห่งปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ถูกฝังรากลึกและถูกคัดลอกผ่านข้อมูลสถานการณ์ความยากจนสัมบูรณ์ด้านรายได้ (สมชัย จิตสุชน, 2545, น.15-16) ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม (ธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ และ เกษมสันต์ จินฉนาโส, 2537, น.4) และข้อมูลหนี้สินครัวเรือนไทยทั่วประเทศ (พลทรัพย์ สวนเมือง ตูลาพันธุ์, 2548, น.2) ได้บ่งชี้ไปในทิศทางเดียวกันว่า ประเทศไทยในช่วง 24 ปีที่ผ่านมาตั้งแต่ปี 2531 – 2554 ยังคงประสบกับปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ ความยากจน ช่องว่างของการพัฒนาระหว่างพื้นที่เขตเมืองและเขตชนบท ตลอดจนการเข้าถึงทรัพยากรสาธารณะ นำไปสู่ความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นต่อประชาชนจำนวนหนึ่งจนกลายเป็นกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม

อีกทั้ง เมื่อพิจารณาถึงมูลเหตุแห่งปัญหาเพิ่มเติมพบว่า การเข้าถึงบริการและโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนการไม่มีปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต เช่น การเข้าถึงโครงสร้างทางการเงินและระบบสินเชื่อ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ นโยบายของรัฐ (เช่น ฤทัย กาญจนะจิตรา, สุริย์พร พันพิง, และรัชพันธุ์ เชยจิตร, 2548, น.50 - 60) ตลอดจนการเข้าถึงทรัพยากรและบริการสาธารณะของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่เป็นสาเหตุแห่งความยากจน ซึ่งนำไปสู่การเกิดขึ้นของสถานะความไม่เป็นธรรมทางสังคมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ไม่เท่าเทียมกัน ยังคงเป็นโจทย์ทางสังคมที่ท้าทายอยู่ในปัจจุบัน ประกอบกับงานวิจัยที่เกี่ยวกับประเด็นความเป็นธรรมและคุณภาพชีวิตที่ผ่านมา จะมีจุดร่วมสำคัญที่บ่งชี้ให้เห็นถึง กลไกของภาครัฐที่มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้คุณภาพชีวิตของประชาชนเกิดขึ้นได้อย่างทั่วถึงผ่านกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นธรรมจากภาครัฐและการให้ความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นควบคู่กันไป

ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้จึงนำเอาประเด็นการสร้างความเป็นธรรมจากแหล่งเงินทุนในชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสขึ้นมาเป็นโจทย์สำคัญ และพยายามสร้างนิยามความเป็นธรรมในการศึกษาให้ชัดเจนขึ้น จึงได้กำหนดกรอบนิยามความเป็นธรรมไว้เป็น 2 ระดับ โดยเลือกอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากจังหวัดนครศรีธรรมราชมีประชากรที่ถูกจัดว่าเป็นกลุ่มคนจนในระดับสูงถึงร้อยละ 85 (สมชัย จิตสุชน, 2545, น.9) ประกอบกับอำเภอชะอวดมีปัญหาความยากจนมิติรายได้และรายจ่ายสูงกว่าค่าเฉลี่ยรวมของทั้งจังหวัด อีกทั้งมีนัยยะสำคัญของความยากจนในระดับตำบลอยู่ในระดับสูงมาก โดยเฉพาะ

ตำบลเครื่องที่มีความรุนแรงของความยากจนวัดจากมิติรายได้ รายจ่าย และสัดส่วนคนจนมากที่สุด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2552) เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการสร้างความเป็นธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส อันเป็นประเด็นที่มีผลต่อคุณภาพของสังคมส่วนรวมด้วย

ทั้งนี้ ในการศึกษาได้กำหนดกรอบของการสร้างความเป็นธรรมออกเป็น 2 ระดับ

1. ความเป็นธรรมที่อยู่บนฐานของสิทธิ คือ การตรวจสอบความเป็นธรรมบนฐานของการคิดเรื่องสิทธิอย่างเท่าเทียมกันของทุกคน โดยการเปิดโอกาสให้ปัจเจกในฐานะสมาชิกชุมชนและสมาชิกของแหล่งเงินทุน สามารถเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากแหล่งเงินทุนตามฐานของสิทธิที่เป็นธรรมภายใต้ความเท่าเทียมกันแบบถ้วนหน้าทุกคน โดยตรวจสอบจากคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ที่แหล่งเงินทุนแต่ละรูปแบบกำหนด

2. ความเป็นธรรมที่อยู่บนฐานของจริยธรรม คือ การตรวจสอบความเป็นธรรมบนฐานคิดเรื่องจริยธรรม ที่เพื่อนมนุษย์พึงมีต่อผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจน ด้วยการเปิดโอกาสให้ตามความจำเป็นก่อนหลัง อันเป็นการเปิดโอกาสให้กับผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจน ซึ่งมีความจำเป็นทางการเงินมากกว่า สามารถเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากแหล่งเงินทุนได้ก่อน โดยตรวจสอบจากการเปิดโอกาสให้กับผู้มีความจำเป็นได้เข้าถึงและได้รับประโยชน์จากแหล่งเงินทุนก่อน ตลอดจนประเด็นการตัดสินใจภายใต้หลักจริยธรรม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความเป็นธรรมในกระบวนการดำเนินงาน การเข้าถึง และการรับประโยชน์จากแหล่งเงินทุนในชุมชนของผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่นำไปสู่การสร้างความเป็นธรรมในกระบวนการดำเนินงาน การเข้าถึง และการรับประโยชน์จากแหล่งเงินทุนในชุมชน ตลอดจนปัจจัยที่นำไปสู่การพัฒนาชีวิตของผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจน
3. เพื่อศึกษาลักษณะของแหล่งเงินทุนในชุมชนที่สามารถสร้างความเป็นธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจน

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 1.1 กระบวนการดำเนินงานของแหล่งเงินทุนในชุมชน

1.2 การเข้าถึงและรับประโยชน์ จากแหล่งเงินทุนในชุมชนของผู้ด้อยโอกาสที่เป็น
คนจน

1.3 การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจน

2. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการศึกษาจะใช้ข้อมูลตั้งแต่ปี 2517 จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากเป็นปีแรกที่มีการก่อตั้ง
กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และมีการก่อตั้งแหล่งเงินทุนอื่นต่อมา

3. ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากรกลุ่มตัวอย่าง

3.1 พื้นที่ ตำบลเกรียง ตำบลนางหลง และตำบลท่าเสม็ด อำเภอลือชัย จังหวัด
นครศรีธรรมราช

3.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่าง 4 กลุ่มคือ กลุ่มคณะกรรมการของแหล่งเงินทุน และ
ผู้นำชุมชน กลุ่มข้าราชการ กลุ่มประชาชนทั่วไป และกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจน

4. ขอบเขตด้านกรณีศึกษา

แหล่งเงินทุนในชุมชน 8 รูปแบบ คือ โครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน กองทุน
หมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุนสวัสดิการชุมชน โครงการเศรษฐกิจชุมชน ธนาคารเพื่อการเกษตร
และสหกรณ์การเกษตร กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และแหล่งเงินทุนนอก
ระบบ

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้จึงใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะของการบรรยาย (Descriptive
method) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้ทั้งเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง
เช่น รายงานผลการดำเนินงานโครงการ ข้อมูลสถิติ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยใช้เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บ
รวบรวมข้อมูลในทุกประเด็นที่ศึกษา

3. การสังเกต (Observation) โดยการเข้าร่วมในสถานการณ์จริง เช่น การประชุม ตลอดจน
สังเกตการณ์การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และบริบทของชุมชน

ผลการศึกษา

ประเด็นที่ 1 การสร้างความเป็นธรรมในกระบวนการดำเนินงานของแหล่งเงินทุนในชุมชนจากการศึกษาพบว่า แหล่งเงินทุนในชุมชนได้พยายามสร้างให้เกิดการรับรู้ถึงความเป็นธรรมบนฐานของสิทธิอันเป็นการสร้างความเป็นธรรมเพื่อสมาชิกทุกคน และการสร้างความเป็นธรรมบนฐานจริยธรรมอันเป็นการสร้างความเป็นธรรมที่เน้นกระจายไปถึงกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจน โดยมีขั้นตอน 6 ขั้นตอนหลักที่เกี่ยวข้องกับการสร้างให้เกิดความเป็นธรรมในกระบวนการดำเนินงาน

1) การคัดเลือกคณะกรรมการ

วิธีการได้มาซึ่งคณะกรรมการของแหล่งเงินทุน ที่ได้รับการยอมรับตรงกันจากสมาชิกทุกคนรวมถึงกลุ่มผู้ด้อยโอกาสว่าสร้างให้เกิดการรับรู้ถึงความเป็นธรรมบนฐานของสิทธิได้ชัดเจนที่สุดคือ การเลือกตั้งคณะกรรมการด้วยการลงคะแนนเสียงจากสมาชิกทุกคน เนื่องจากเป็นรูปแบบที่ครอบคลุมเจตจำนงของสมาชิกทั้งหมด อีกทั้งเพื่อสร้างความเป็นธรรมบนฐานของจริยธรรมให้ครอบคลุมถึงเจตจำนงของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจนให้มากยิ่งขึ้น ดังนั้นกลุ่มผู้ด้อยโอกาสได้เสนอความต้องการในส่วนของการเลือกตั้งคณะกรรมการในระดับพื้นที่ ตั้งแต่การใช้วิธีประชาสัมพันธแบบแจ้งข่าวถึงบ้านควบคู่กับใช้เสียงตามสายในช่วงเย็นเพื่อการรับทราบอย่างทั่วถึง เปลี่ยนวิธีการลงคะแนนแบบเปิดเผยมาเป็นแบบลับเพื่อป้องกันอคติภายใต้ความเกรงใจ และควรติดประกาศรายชื่อคณะกรรมการที่ได้รับเลือกไว้อย่างเปิดเผย

2) การพิจารณาอนุมัติเงินกู้

การให้สิทธิกู้ยืมที่ได้รับการยอมรับตรงกันจากสมาชิกทุกคนรวมถึงกลุ่มผู้ด้อยโอกาสว่าสร้างให้เกิดการรับรู้ถึงความเป็นธรรมบนฐานของสิทธิได้ชัดเจนที่สุดคือ การให้สิทธิกู้ยืมแบบเปิดกว้างครอบคลุมถึงบุคคลทั่วไปไม่จำกัดให้เฉพาะสมาชิกเท่านั้น เนื่องจากการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนในชุมชนได้มีแหล่งเงินทุนพึ่งพิงในกรณีจำเป็นนอกเหนือจากแหล่งเงินทุนในระบบ อีกทั้งเพื่อสร้างความเป็นธรรมบนฐานของจริยธรรมให้ครอบคลุมถึงกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจนให้มากยิ่งขึ้น ผู้ด้อยโอกาสได้เสนอความคิดเห็นให้กำหนดหลักเกณฑ์การขึ้นกู้ยืมอย่างละเอียดเพื่อป้องกันอคติอันเกิดจากดุลพินิจของคณะกรรมการ มีการปรับเปลี่ยนหลักเกณฑ์

3) การแจ้งผลการดำเนินงานและประชาสัมพันธ

วิธีการประชาสัมพันธที่ได้รับการยอมรับตรงกันจากสมาชิกทุกคนรวมถึงกลุ่มผู้ด้อยโอกาสว่าสร้างให้เกิดการรับรู้ถึงความเป็นธรรมบนฐานของสิทธิได้ชัดเจนที่สุดคือ การประชาสัมพันธโดยใช้เสียงตามสายของหมู่บ้านในช่วงเวลาเย็นหลัง 18.00 น. เป็นต้นไป เนื่องจาก

ครอบคลุมการรับรู้ของสมาชิกได้เป็นอย่างดี ซึ่งควรใช้ควบคู่กับการแจ้งข่าวสารถึงบ้านเพื่อสร้างความ เป็นธรรมเนียมบนฐานจริยธรรมในการเข้าถึงให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่เป็นผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น เนื่องจากการลดน้อยลงของประสิทธิภาพทางร่างกาย อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้ต้องอาศัยจริยธรรม และความเสียสละจากคณะกรรมการแหล่งเงินทุนค่อนข้างมาก สำหรับวิธีการแจ้งผลการดำเนินงาน ที่ได้รับการยอมรับตรงกันจากสมาชิกทุกคนรวมถึงกลุ่มผู้ด้อยโอกาสว่าสร้างให้เกิดการรับรู้ถึง ความเป็นธรรมเนียมบนฐานของสิทธิได้ชัดเจนที่สุดคือ การแจ้งผลการดำเนินงานในที่ประชุม เนื่องจาก สามารถสร้างการรับรู้ในระดับกว้างได้ดียิ่งกว่าได้เวลาอันเกิดจากการสมัครใจของทุกฝ่าย อีกทั้ง ผู้ด้อยโอกาสได้เสนอให้มีการจัดทำแผ่นพับสรุปข้อมูลที่สำคัญในการประชุมแต่ละครั้งแจกจ่ายให้ สมาชิกทุกที่เข้าประชุมเพื่อสร้างการเข้าถึงข้อมูลให้กับสมาชิกที่ไม่กล้าสอบถามข้อมูล ตลอดจน สามารถนำไปเพื่อเผยแพร์แก่สมาชิกรายอื่นที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุมได้

4) การจัดทำและตรวจสอบบัญชี

การจัดทำบัญชีรายเดือนที่ถูกต้องตามมาตรฐานของระบบการจัดทำบัญชีอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจน จะสร้างให้เกิดความโปร่งใสและเป็นจุดเริ่มต้นของระบบการตรวจสอบบัญชีที่สามารถสร้างความ เป็นธรรมเนียมบนฐานของสิทธิและจริยธรรมไปพร้อมกันซึ่งประกอบด้วย แหล่งเงินทุนมีการตั้งกรรมการตรวจสอบบัญชีขึ้นจริงและมีการเปิดโอกาสให้กรรมการตรวจสอบทำงานได้อย่างเต็มที่โดยการสนับสนุนข้อมูลบัญชีการเงินอย่างละเอียด และแจ้งผลการตรวจสอบบัญชีให้กับสมาชิกได้รับทราบอย่างทั่วถึง

5) การติดตามชำระหนี้ของสมาชิก

การติดตามการชำระหนี้เงินกู้ที่สมาชิกทุกคนรวมถึงผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจนยอมรับได้ถึงความเป็นธรรมเนียมบนฐานของสิทธิคือ การติดตามชำระหนี้เงินกู้ตามระเบียบการชำระหนี้ของแต่ละแหล่งเงินทุนที่ได้กำหนดให้ยอมรับร่วมกันในเบื้องต้น และเพื่อสร้างความเป็นธรรมเนียมบนฐานจริยธรรมให้เกิดขึ้นในทางปฏิบัติควรใช้วิธีการที่ประนีประนอมในการช่วยหาทางออกให้สมาชิกสามารถชำระหนี้ได้ ถือได้ว่าการมีจริยธรรมของคนในชุมชนที่เชื่อมโยงกันเป็นทุนทางสังคมสามารถเอื้อให้เกิดความเป็นธรรมเนียมบนฐานของจริยธรรมให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมขึ้นได้

6) การจัดสรรผลประโยชน์และสวัสดิการเพิ่มเติมแก่คณะกรรมการและสมาชิก

วิธีการจัดสรรผลประโยชน์ที่สมาชิกและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจนยอมรับร่วมกันถึงความเป็นธรรมเนียมบนฐานของสิทธิได้ชัดเจนที่สุดคือ การจัดสรรผลประโยชน์ในรูปแบบของเงินปันผลในอัตราที่เท่ากันแก่สมาชิกทุกรายและคณะกรรมการทุกตำแหน่ง และการจัดสวัสดิการที่เปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถใช้สิทธิรับประโยชน์เพิ่มเติมภายใต้คุณสมบัติครบถ้วน เพื่อให้เกิดการ

กระจายผลประโยชน์ที่มีความเป็นธรรมบนฐานของจริยธรรมเพิ่มขึ้น ผู้ด้อยโอกาสได้เสนอให้มีการปรับอัตราเงินปันผลแบบก้าวหน้าโดยอิงตามผลประโยชน์ที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปี

ประเด็นที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงและการรับประโยชน์จากแหล่งเงินทุนในชุมชนของผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจน

จากการศึกษาพบว่า แหล่งเงินทุนในชุมชนได้พยายามสร้างให้ผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจนเกิดการรับรู้ถึงมิติความเป็นธรรมในการเปิดโอกาสการเข้าถึงและการรับประโยชน์ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างให้เกิดความเป็นธรรมในการเข้าถึงและการรับประโยชน์อยู่ 5 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

1) การประชาสัมพันธ์

วิธีการประชาสัมพันธ์ที่สามารถสร้างการรับรู้และกระตุ้นความสนใจให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจนได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้รับการยอมรับจากกลุ่มผู้ด้อยโอกาสมากที่สุด มีอยู่ 2 รูปแบบที่ควรใช้ควบคู่กันคือ การแจ้งข่าวสารถึงบ้านและการใช้เสียงตามสายหรือหอกระจายข่าวของหมู่บ้านในช่วงเย็น

2) การเปิดรับสมาชิก

รูปแบบการเปิดรับสมาชิกที่สามารถสร้างการรับรู้และกระตุ้นความสนใจให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้รับการยอมรับจากกลุ่มผู้ด้อยโอกาสมากที่สุดคือ การเปิดรับสมาชิกแบบเปิดกว้างทั่วไป โดยไม่มีการจำกัดคุณสมบัติหรือกลุ่มเป้าหมายเฉพาะไว้ตั้งแต่ต้น

3) การเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมในการเข้าประชุมและคัดเลือกคณะกรรมการ

วิธีสร้างการรับรู้และกระตุ้นความสนใจให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมอย่างมีประสิทธิภาพ จะเกี่ยวข้องกับวิธีการประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมและการประชุมควรมีการจัดทำเอกสารฉบับย่อในรูปแบบพับตามที่ได้เสนอไปข้างต้น สำหรับวิธีการคัดเลือกคณะกรรมการที่ได้รับการยอมรับจากผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจนคือ การเลือกตั้งผ่านการลงคะแนนเสียงแบบเป็นความลับ

4) การพิจารณาอนุมัติเงินกู้และการเข้าถึงสิทธิกู้ยืม

วิธีการพิจารณาอนุมัติเงินกู้ที่สามารถสร้างการรับรู้และยอมรับถึงความเป็นธรรมให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจนได้มากที่สุดคือ การพิจารณาเงินกู้ในรูปแบบของคณะกรรมการภายใต้จริยธรรมต่อเพื่อนมนุษย์ และการให้สิทธิกู้ยืมแบบเปิดกว้างครอบคลุมถึงบุคคลทั่วไปไม่จำกัดให้เฉพาะสมาชิกเท่านั้น

5) การจัดสรรผลประโยชน์และสวัสดิการเพิ่มเติม

วิธีการจัดสรรผลประโยชน์ในรูปแบบเงินปันผลที่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจนสามารถรับรู้และยอมรับถึงความเป็นธรรมได้มากที่สุดคือ การจัดสรรผลประโยชน์ในรูปแบบของเงินปันผลในอัตราที่เท่ากันแก่และมีการปรับอัตราเงินปันผลตามกำไรที่เพิ่มขึ้น ตลอดจนการรับสวัสดิการภายใต้คุณสมบัติที่กำหนดร่วมกัน

ประเด็นที่ 3 การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจนจากแหล่งเงินทุนในชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการนำเงินทุนมาต่อยอดให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจน ให้เกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรมทั้งมิติการจัดการตนเองทางการเงินและมิติการจัดการทางสังคมปรากฏอยู่น้อยราย ส่วนใหญ่จะเป็นไปเพื่อการสร้างประโยชน์ในระยะสั้น เนื่องจากสาเหตุหลัก 3 ประการคือ 1) การไม่มีแนวคิดที่มุ่งสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในระยะยาวและต่อยอดสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังโดยเข้าใจว่าลักษณะเช่นนี้คือการอยู่แบบพอเพียง 2) การมีพฤติกรรมการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตที่ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต 3) การขาดวินัยทางการเงินที่สำคัญคือการออมเงินและยังไม่สามารถบริหารจัดการเงินทุนที่กู้ยืมมาได้เหมาะสม

อภิปรายผล

ผลการศึกษาที่ปรากฏนำมาสู่การทำความเข้าใจและก่อให้เกิดการสังเคราะห์ได้ถึงปัจจัยและลักษณะของแหล่งเงินทุนที่สนับสนุนการสร้างความเป็นธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนจน ดังนี้

1. ปัจจัยสนับสนุนให้เกิดความเป็นธรรมในกระบวนการดำเนินงาน การเข้าถึงและการรับประโยชน์จากแหล่งเงินทุนในชุมชน

1.1 การเข้าถึงข้อมูล ประกอบด้วย การเข้าถึงข้อมูลเบื้องต้นของแหล่งเงินทุนต่างๆ ในชุมชนที่เพียงพอและครอบคลุมทั่วถึงกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

1.2 การเปิดโอกาสอย่างเท่าเทียม ประกอบด้วย โอกาสการเข้าเป็นสมาชิก โอกาสการใช้สิทธิรับบริการ โอกาสการคัดเลือกคณะกรรมการ โอกาสการเข้าร่วมประชุมและกำหนดกฎระเบียบร่วมกัน และโอกาสการตรวจสอบผลการดำเนินงาน

1.3 บุคลากร ประกอบด้วย การตระหนักถึงความรับผิดชอบร่วมกันของทุกฝ่าย และการมีจริยธรรมส่วนบุคคลที่สอดคล้องกับการสร้างความเป็นธรรม

2. ลักษณะของแหล่งเงินทุนที่สามารถสร้างให้เกิดความเป็นธรรม

2.1 เป็นแหล่งเงินทุนที่ยึดถือแนวคิดเรื่องการสร้างความเป็นธรรม ผ่านการเปิดโอกาสอย่างเท่าเทียมและการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง

2.2 เป็นแหล่งเงินทุนที่สามารถกระจายผลประโยชน์อันเกิดจากการขึ้นพื้นฐานได้อย่างทั่วถึงและโปร่งใส

2.3 เป็นแหล่งเงินทุนที่สามารถสร้างการยอมรับร่วมกันในการปฏิบัติตามข้อตกลงและการบริหารจัดการภายใต้คณะกรรมการที่สมาชิกร่วมกันเลือกตั้งขึ้นมา

2.4 เป็นแหล่งเงินทุนที่สามารถกระตุ้นการมีส่วนร่วมและสามารถสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของแหล่งเงินทุนร่วมกัน

2.5 เป็นแหล่งเงินทุนที่ตระหนักถึงการให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิก ภายใต้จุดประสงค์การก่อตั้งแหล่งเงินทุนแต่ละรูปแบบ ตลอดจนถือปฏิบัติอย่างจริงจัง

2.6 เป็นแหล่งเงินทุนที่มีฐานทุนทางสังคมยึดโยงร่วมกันอย่างเหนียวแน่น มีจิตสำนึกสาธารณะร่วมกันที่มุ่งสู่การสร้างความเป็นธรรมเพื่อต่อยอดไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตส่วนบุคคลและชุมชนร่วมกัน

3. ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดการต่อยอดไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต

3.1 ปัจเจกบุคคลหรือผู้ค้ำชูโอกาส ประกอบด้วย การมีวินัยทางการเงินและการบริหารจัดการการเงินได้ดี วางแผนการใช้ประโยชน์จากเงินกู้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ตลอดจนมีพฤติกรรมดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

3.2 การบริหารจัดการอย่างเป็นธรรมของแหล่งเงินทุน ประกอบด้วย การเข้าถึงข้อมูลอย่างเป็นธรรม การเปิดโอกาสอย่างเป็นธรรม จริยธรรมของคณะกรรมการ

4. ลักษณะของแหล่งเงินทุนที่ช่วยสนับสนุนสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

4.1 เป็นแหล่งเงินทุนที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกมากกว่าผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจ ตลอดจนมีสนับสนุนต่อยอดเพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระยะยาวแก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอ

4.2 เป็นแหล่งเงินทุนที่สามารถกระจายการเข้าถึงบริการและผลประโยชน์อันเกิดจากการขึ้นพื้นฐานได้อย่างเป็นธรรมและทั่วถึง ตลอดจนสามารถพัฒนาต่อยอดสู่การจัดสวัสดิการเพิ่มเติมให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างเท่าเทียม

4.3 เป็นแหล่งเงินทุนที่สามารถสร้างความรู้สึกละแวกและกระตุ้นพฤติกรรมของสมาชิกให้มุ่งสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตอันเกิดจากการบริหารจัดการเงินกู้ที่เหมาะสม

4.4 เป็นแหล่งเงินทุนที่มีฐานทุนทางสังคมยึดโยงร่วมกันอย่างเหนียวแน่น

5. แนวคิดของบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

5.1 มีแนวคิดเรื่องการต่อขออาชีพหรือการสร้างอาชีพเสริมอยู่เสมอ

5.2 มีแนวคิดและพฤติกรรมในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องต่อการพัฒนา

5.3 รู้จักวิธีการเข้าถึงและการใช้บริการจากแหล่งเงินทุนให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5.4 รู้จักวิธีการบริหารจัดการทางการเงินส่วนบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ

5.5 มีแนวคิดเรื่องจิตสาธารณะและทุนทางสังคม

5.6 ยึดถือแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้คงอยู่อย่างมั่นคงถึงรุ่นต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการสร้างความเป็นธรรม

1.1 การเปิดและกระจายโอกาสอย่างมีประสิทธิภาพ โดยแหล่งเงินทุนควรมีการเปิดโอกาสการรับรู้ข้อมูล การเข้าถึงบริการ และการรับประโยชน์ให้ครอบคลุมถึงผู้ด้อยโอกาสที่ต้องการเงินทุนมาสร้างอาชีพอย่างจริงจัง มากกว่ามุ่งเน้นเปิดโอกาสเฉพาะกลุ่มที่มีความสามารถชำระคืนเงินกู้เพื่อผลสำเร็จในเชิงตัวเลขของยอดชำระคืนเงินกู้เป็นสำคัญ

1.2 การเข้าถึงบริการตามความจำเป็น โดยแหล่งเงินทุนควรมีการจัดลำดับการเข้าถึงบริการตามความจำเป็นทางการเงินของแต่ละบุคคล มากกว่าจัดลำดับตามการยื่นเรื่องขอกู้ก่อนหลัง หรือใช้วิธีหมุนเวียนสลับกันกู้ในแต่ละรอบ ซึ่งอาจเป็นการเปิดโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่ปราศจากความจำเป็นในขณะนั้น

1.3 การมีระบบตรวจสอบอย่างจริงจัง โดยแหล่งเงินทุนควรมีการสร้างระบบการตรวจสอบการบริหารจัดการเงินกู้สาธารณะในรูปแบบ เครือข่ายหมู่บ้านเพื่อตรวจสอบแหล่งเงินทุนในชุมชน อันเป็นระบบการตรวจสอบข้ามพื้นที่สลับเปลี่ยนกันไปในแต่ละปี

1.4 การสร้างศูนย์ร้องทุกข์ทางการเงินของชุมชน เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของสมาชิก โดยเฉพาะกรณีที่เกิดการบีบบังคับให้กระทำการที่ขัดกับจริยธรรม หรือไม่เกิดจากเจตจำนงของสมาชิก ตลอดจนการไม่ได้รับความเป็นธรรม ซึ่งอาจขอความร่วมมือจากส่วนราชการในท้องถิ่น เช่น กรมการพัฒนาชุมชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1.5 การมีจริยธรรมของบุคคลที่สอดคล้องกับการสร้างความเป็นธรรม โดยทั้งสมาชิกและคณะกรรมการแหล่งเงินทุน ต้องตระหนักถึงจริยธรรมที่เอื้อต่อการสร้างความเป็นธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การเปิดโอกาส ความเสมอภาค ยึดถือและนำมาถือปฏิบัติใช้อย่างจริงจังในเชิงพฤติกรรม ตามหน้าที่และบทบาทของตน

2. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

2.1 ขยายเป้าหมายสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างจริงจัง แหล่งเงินทุนควรขยายเป้าหมายให้บริการทางการเงินจากที่เน้นให้กู้ยืมเงินทุน มาสู่การเพิ่มบทบาทส่งเสริมการนำเงินทุนไปต่อยอด เช่น จัดอบรมและตั้งกลุ่มอาชีพเสริม แนะนำตลาด ตลอดจนประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ ถือเป็นการขยายเป้าหมายไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในระยะยาว

2.2 จัดสวัสดิการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตระยะยาว แหล่งเงินทุนควรขยายฐานการจัดสวัสดิการเพิ่มเติมในลักษณะการส่งเสริมอาชีพอย่างจริงจัง โดยเฉพาะการสนับสนุนอาชีพเสริมให้สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของชุมชน จากเดิมที่เน้นจัดสวัสดิการในรูปเงินสมทบรายบุคคล

2.3 เพิ่มแนวคิดการประเมินความสำเร็จในเชิงการพัฒนาระยะยาว แหล่งเงินทุนควรขยายกรอบแนวคิดหรือตัวชี้วัดผลสำเร็จในเชิงพัฒนาเพิ่มเติม จากที่เน้นความสำเร็จในเชิงตัวเลขทางการเงินเป็นสำคัญ สู่มิติการประเมินความก้าวหน้าทางอาชีพและโอกาสการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่มั่นคงในระยะยาว เพื่อใช้วางแผนจัดการบริการทางการเงินสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในบริบทชุมชนได้อย่างมั่นคง

2.4 แนวคิดของบุคคลที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต สมาชิกต้องมีแนวคิดการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพที่มุ่งสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในระยะยาว ให้ปรากฏในเชิงพฤติกรรมและถือปฏิบัติอย่างจริงจัง ทั้งวินัยทางการเงิน การประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตที่เหมาะสมตามฐานะภายใต้บริบทของชุมชน ตลอดจนวางแผนการใช้จ่ายเงินทุนให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในระยะสั้นและระยะยาวอย่างเหมาะสม

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

3.1 การกำหนดนิยามความเป็นธรรมและนิยามคุณภาพชีวิตที่ชัดเจนร่วมกันในระดับชาติ สร้างปรัชญาพื้นฐานว่าด้วยความเป็นธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่านการกำหนดกรอบนิยามอย่างชัดเจนทั้งมิติสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เพื่อสร้างการยอมรับและเข้าใจตรงกัน ในต่อยอดไปสู่การสร้างแผนที่นำทางในระดับชาติต่อไป

3.2 ส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนที่นำทาง (Roadmap) ในการสร้างความเป็นธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับชาติ เพื่อเป็นการตั้งเป้าหมายแห่งการพัฒนาให้มีจุดร่วมในทุกมิติอย่างจริงจังในลักษณะพหุภาคี ตั้งแต่ระดับนโยบายในส่วนของภาครัฐ ระดับปฏิบัติการในส่วนภูมิภาค และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนสร้างการยอมรับอย่างแท้จริงจากผู้รับบริการในระดับชุมชน ซึ่งอาจกำหนดสร้างขึ้นทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

3.3 ควรประเมินความเป็นธรรมในระดับชาติ โดยการกำหนดสร้างเครื่องมือวัดระดับความเป็นธรรมในแต่ละมิติภายใต้นิยามความเป็นธรรมที่ถูกกำหนดไว้เป็นกรอบใหญ่ โดยขอความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญในแต่ละศาสตร์ทำการประเมินระดับความเป็นธรรม ควบคู่ไปกับการตรวจสอบคุณภาพชีวิตโดยใช้เกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานในแต่ละปี ถือเป็นการสร้างฐานข้อมูลเพื่อรองรับการวิจัยและการพัฒนาความเป็นธรรมทางสังคมได้อีกด้วย

3.4 ส่งเสริมการวิจัยว่าด้วยความเป็นธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยกำหนด ให้เป็นหนึ่งในการวิจัยยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับชาติ ซึ่งภาครัฐต้องอาศัยความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยในฐานะสถาบันที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนทางปัญญา ให้เกิดการวิจัยที่ใช้เป็นฐานในการคลี่ออกของปัญหาและเป็นข้อมูลในการสร้างความเป็นธรรมอย่างค่อยเป็นค่อยไปและยั่งยืนได้

บรรณานุกรม

- โกวิท พวงงาม. (2553). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร. (2546). ความยากจนสถานการณ์และบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน. กรุงเทพฯ: เอคิสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด.
- ฉันทิชัย กาญจนะจิตรา, สุริย์พร พันพิง และรัชพันธุ์ เชยจิตร, (2548). ปัจจัยโครงสร้างที่มีผลต่อความยากจน. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธรรมรักษ์ การพิชัย และเกษมสันต์ จินฉวาโส. (2537). การกระจายรายได้ไทย ปัญหา แนวคิด และแนวทางแก้ไข. กรุงเทพฯ: สถาบันสาธาณกิจ มูลนิธิประชากร.
- ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชุกิ. (2552). สวัสดิการชุมชนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- พลทรัพย์ สวนเมือง ตูลาพันธุ์. (2548). องค์กรการเงินชุมชน: วินัยและการจัดการ. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์. (2554). ทูทางสังคมกับแนวคิดตะวันออก. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- สมชาย จิตสุชน. (2545). ความยากจนคืออะไรและวัดได้อย่างไร. รายงานที่ดีอาร์ไอ, 32(5), 15-16.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2552). ตัวชี้วัดในแผนที่ความยากจนในภาพรวม พ.ศ.2552 มีติรายได้ของ
จังหวัดนครศรีธรรมราช. รายงานสำนักงานสถิติแห่งชาติ. ค้นเมื่อ 11 กันยายน 2555, จาก
<http://www.nso.go.th/>
- Allen, Tim & Thomas, Alan. (1992). **Poverty and development in the 1990s**. London: Oxford
University press.
- Harrell R. Rodgers, JR & Weiher, Gregory. (1989). **Rural Poverty: Special Causes and Policy
Reforms**. Greenwood Press: Inc.
- Midgley, James. (1997). **Social welfare in global context**. London: Sage
- Pernia M., Ernesto. (1994). **Poverty: Explanations of Social Deprivation**. London: Oxford
University press.
- Rawls, John. (1999). **A Theory of Justice**. Cambridge: Harvard University press.
- Woolcock, Michael. (2005). **Power, Right, and Poverty: Concepts and Connections**.
Washington DC.: The World Bank.